

**Çameli
Sempozyumu
Bildiriler Kitabı**

ISBN: 978-605-2055-81-6
Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Yayın No: 208

İmtiyaz Sahibi
*Denizli Büyükşehir Belediyesi
Adına Büyükşehir Belediye Başkanı
Osman Zolan*

Genel Koordinatörler
*Serhat Akbulut
Hüdaverdi Otaklı*

Baskı ve cilt
*KD Karton Dijital Matbaacılık
Kazım Karabekir Cd. Koyunlu Han Nu: 95/36 Ankara
Tel: 0 (312) 341 52 39
Sertifika Nu: 44423*

Birinci Baskı
Haziran 2023

Denizli ©

I. ÇAMELİ SEMPOZYUMU

Danışma Kurulu

Denizli Valisi Ali Fuat Atik
Denizli Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Zolan
Pamukkale Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Kutluhan
Çameli Kaymakamı Kübra Eroğlu
Çameli Belediye Başkanı Cengiz Arslan

Düzenleme Kurulu

Cengiz Arslan – Çameli Belediye Başkanı
Prof. Dr. Celal Şimşek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gamze Gököz Doğu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halim Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Adak – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Özgü Hafızoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Aydın Yapar – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Bahadır Duman – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Celal Şimşek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Çiğdem Sabbağ – Adıyaman Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan Haytoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ertan Özen – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp Başkale – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gamze Gököz Doğu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gürkan Semiz – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hacer Simay Karaalp Orhan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Kumsar – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halim Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Kara – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Türkçüer – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir Özkaya – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Koray Özcan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Çiçek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Meder – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Özkul – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Ak – Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Özban – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Beyazıt – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Duran – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Adak – Pamukkale
Üniversitesi Prof. Dr. Oğuz Karadeniz – Pamukkale
Üniversitesi Prof. Dr. Oğuz Özbek – Pamukkale
Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Nuri Ağdağ – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Özgür Başkan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan Gökçe – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Raşit Urhan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahattin Nas – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar Gökhan Şenol – Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Türkan Erdoğan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Velittin Kalınkara – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Yahya Tülek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer Durdu – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Gökğöz – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Barış Semiz – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Engin Demiray – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Fatma Işık – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Gizem Karakan Günaydın – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Gül Aktaş – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Habibe Kahvecioğlu Sarı – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Metin Armağan – Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuzhan Uzun – Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Onur Ülker – Eskişehir Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan Donat – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel Çukurluoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Aykut Önder Sarıçiftçi – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Levent Taş – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Özgü Hafızoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Senem Tüfekçi – Pamukkale Üniversitesi

Sekretarya

Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi
Ahmet Sadıç – Çameli Belediyesi
Serpil Uğur – Çameli Belediyesi

İçindekiler

ÇAMELİ'YE DEĞER KATANLAR	17
<i>Cengiz Arslan</i>	
ARKEOLOJİK YÖNDEN ÇAMELİ COĞRAFYASI	45
<i>Celal Şimşek</i>	
RESMİ KAYITLARA GÖRE ÇAMELİ YÖRESİ TARİHİ	89
<i>Şevket Can</i>	
XV. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KARAMAN/ÇAMELİ İLE ÇEVRESİNİN SİYASİ, İDARİ VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU	107
<i>Behset Karaca</i>	
ÇAMELİ: TARİHİ, SOSYO-EKONOMİSİ VE AİLE YAPISI	125
<i>Neşide Yıldırım</i>	
TEKE YÖRESİ, YÖRÜK/TÜRKMEN MÜZİĞİ VE ÇAMELİ YÖRESİNE AİT MASIT KIRIĞI İLE İLGİLİ BİR ALAN ÇALIŞMASI	143
<i>Sabri Kuşkonmaz</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ MEZAR TAŞLARI HAKKINDA ÖN DEĞERLENDİRME	157
<i>Mustafa Beyazıt, Meryem Canseven</i>	
GELENEKSEL TÜRK MİMARİSİNİN ÖRNEKLERİ: ÇAMELİ EVLERİ	185
<i>Kadir Özkaya, Taner Dizel</i>	
DENİZLİ ÇAMELİ YÖRESİNDE BULUNAN TARİHİ CAMİLER VE SÜSLEMELERİ	203
<i>Taner Dizel, Kadir Özkaya</i>	
ÇAMELİ YÖRESİ SU DEĞİRMENLERİ	219
<i>Şaban Kök</i>	
KÜLTÜREL KALINTILAR	235
<i>Özcan Özçelik</i>	
HAYRİ DEV	269
<i>Özcan Özçelik</i>	
HAYATİ İNANÇ	281
<i>Emrah Şimşek</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ ESKİ MEZARLIKLARI VE TAŞLARI	285
<i>Zeki Akakça</i>	
ÇAMELİ YEMEK KÜLTÜRÜ	295
<i>Nurten Çekal, Esradeniz Doğan, Nusret Ercan Şenlikçi</i>	
ÇAMELİ'NİN COĞRAFI İŞARETE ADAY GASTRONOMİK ÜRÜNLERİ	307
<i>Nurten Çekal, Esradeniz Doğan, Hatice Aktürk</i>	
KOOPERATİFLERİN KAYNAK BULMA SORUNU VE BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ	317
<i>Mehmet Varol, M. Ensar Yeşilyurt</i>	

KÖYE DÖNÜŞ VE ORGANİK TARIM	323
<i>Mehmet Can</i>	
ÇAMELİ FASULYESİ	329
<i>Evren Atmaca, Ramazan Akın</i>	
ÇAMELİ'DE CEVİZCİLİK	335
<i>Ayşe Gün</i>	
DENİZLİ İLİ ÇAMELİ İLÇESİNDE SERACILIK	345
<i>Güler Çimen, Şakir Çınar, Saffet Üge, Ali Yılmaz</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ SÜT SEKTÖRÜ	349
<i>Hakan Bolat</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ TURİZM POTANSİYELİ	355
<i>Serkan Bertan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE TURİZM	361
<i>Ahmet Sağdıç</i>	
DENİZLİ - ÇAMELİ YÖRESİ AĞIZ ÖZELLİKLERİ	373
<i>Hacer Kuru</i>	
ÇAMELİ'DE YÜKSEK ÖĞRETİM: İLK YILLAR	393
<i>Muzaffer Adak</i>	
KIRSAL ALANDA KADIN SORUNLARI: DENİZLİ-ÇAMELİ İLÇESİ ÖRNEĞİ	403
<i>Gül Aktaş, Eylül Sebzeci</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE NÜFUSUN GELİŞİMİ VE DAĞILIMI	417
<i>İbrahim Gökburun</i>	
ÇAMELİ KİLİM DOKUMACILIĞININ KÜLTÜREL PERSPEKTİFİ	445
<i>Serkan Güzel, Burçin Karabolat, Gökçe Pınar Şenbakar, Gülce Ekin Köse, Meltem Salacak, Koray Ertuğ, Özhan Turan, Seher Özkaya, Pamukkale Üniversitesi, Çameli Belediyesi, Çameli Meslek Yüksekokulu, Çameli Halk Eğitim Merkezi</i>	
ÇAMELİ GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜ	457
<i>Nesrin Kacar</i>	
DENİZLİ ÇAMELİ HALI KİLİM DOKUMACILIĞI VE KÖK BOYACILIK	473
<i>Yurduşen Bacaksız</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNE KAYITLI 2018-2021 TARİHLERİNDE TANI ALMIŞ KANSER HASTALARININ SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: KESİTSEL RETROSPEKTİF BİR KOHORT ANALİZİ	481
<i>Gamze Gököz Doğu, Canan Karan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE SÜRDÜRÜLEN KANSER TARAMA PROGRAMLARI	485
<i>Nurhan Meydan Acımiş, Erkan Barış</i>	
ULAŞTIRMA SİSTEMLERİNİN EKONOMİK KALKINMAYA ETKİLERİ: ÇAMELİ ÖRNEĞİ	491
<i>Halim Ceylan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ KOLAK KÖYÜ KUSURU GÖLÜ'NÜN OLUŞUM MEKANİZMASININ MÜHENDİSLİK JEOLJİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	503
<i>Halil Kumsar</i>	

ÇAMELİ İLÇESİ'NİN JEOLJİK DEĞERLERİ VE JEOTURİZM POTANSİYELİ	511
<i>Arzu Gül, Mehmet Özkul</i>	
ÇAMELİ YÖRESİNİN DEPREMSELLİĞİ	527
<i>Fatma Figen Altınoğlu, Gülten Polat</i>	
KİBYRATİS BÖLGESİ (KABALİS BÖLGESİ) ARAŞTIRMALARINA YENİ KATKILAR: ÇAMELİ YENİİMAR MAHALLESİ KURTARMA KAZISI	537
<i>Şeniz Yener, Dilek Bor, Şaban Kök</i>	
BATI TOROSLARDA ENDEMİK VE NADİR BİTKİLER AÇISINDAN ÖNEMLİ BİR ALAN: KARGIN YAYLASI (ÇAMELİ-DENİZLİ).....	561
<i>Gürkan Semiz, Batıkan Günel, Rasim Çetiner</i>	
ÇAMELİ (DENİZLİ) VE ÇEVRESİNİN FLORASINA GENEL BİR BAKIŞ.....	569
<i>Hasan Yıldırım, Tuğkan Özdöl</i>	
ÇAM REÇİNELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE DOSTU TEKNOLOJİK UYGULAMALARI.....	581
<i>Metin Ak</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNİN ORNİTOFAUNASI (KUŞ ÇEŞİTLİLİĞİ).....	589
<i>Raşit Urhan, Esat Kızılyaka, Mehmet Karaca</i>	
KANLIÇAY DERESİ (ÇAMELİ, DENİZLİ) ALABALIK ÇİFTLİKLERİ İÇİN ÖNEMLİ BİR BESİN KAYNAĞI: GAMMARUS SPP. (GAMMARİDAE LEACH, 1814)	597
<i>Gürçay Kıvanç Akyıldız, Esin Özdemir</i>	
DENİZLİ İLİ ÇAMELİ İLÇESİNDEKİ GÖKKUŞAĞI ALABALIK ÜRETİMİ YAPILAN İŞLETMELERDE KULLANILAN AKARSU KAYNAKLARININ BAZI FİZİKSEL VE KİMYASAL KALİTE ÖZELİKLERİNİN BELİRLENMESİ	603
<i>Cafer Bulut, Abidin Fidan, Mustafa Ergün, Mehmet Pazar, Nurhayat Dalkıran</i>	
HAVA KALİTESİ AÇISINDAN DENİZLİ'NİN KAZ DAĞLARI: ÇAMELİ	611
<i>Cansu Duman, Selahattin Akşit</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE YAPILAN KADASTRO ÇALIŞMALARI VE İLÇEYE ETKİLERİ	627
<i>Ramazan Yoldaş Satılmış</i>	
ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI ÇAMELİ ÖRNEĞİ	633
<i>Erkan Şenyiğit</i>	
ÇAMELİ ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ TANITIM, FAALİYETLER ve HİZMETLERİ	641
<i>Erol Güner</i>	
ÇAMELİ 'DE GÜREŞ VE ÇAMELİ' NİN GÜREŞÇİLERİ	653
<i>Hakan Tekin, Ayhan Ergen</i>	
ÇAMELİ FOTOĞRAF SUNUMU.....	659

DENİZLİ-ÇAMELİ ve YÖRESİ AĞIZ ÖZELLİKLERİ

(SES ve ŞEKİL BİLGİSİ)

Turgut TOK¹

ÖZET

Anadolu ağızları, İ. Kunos, A. Caferoğlu, Hazai, Adamoviç, P. Kral, T. Hayashi, T. Banguoğlu, A. B. Ercilasun, Z. Korkmaz tarafından farklı bakış açıları ve özelliklerden hareketle sınıflandırılmıştır. L. Karahan tarafından yapılan sınıflandırma çalışmasında, Denizli ve yöresi ağızları, Batı Grubu Ağızları içerisinde, 1. Alt Grupta gösterilmektedir. 1. Alt grupta Afyon, Antalya, Aydın, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak ve Nallıhan (Ankara) ağızları yer almaktadır.

Çameli bölgesi, Batı Grubu Ağızları, 1. Alt gruptadır. Bölgenin ağız özellikleri, Denizli ilinin Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları (Acıpayam-Serinhisar-Beyağaç-Tavas-Kale) ile büyük benzerlikler taşır.

Bu çalışmada, Çameli bölgesi ağız özelliklerinin ses ve şekil bilgisi bölümü incelenecektir. Çalışma, bölgede yapılan derlemelerden oluşturulan metinler üzerinde yapılmıştır.

GİRİŞ

Çameli İlçesi, il merkezine 107 km. uzaklıkta olup, Denizli'nin güneyinde yer alır. Çameli, Muğla ile Burdur illeri arasında, doğusunda Burdur-Göhlisar; batısında Muğla-Köyceğiz; kuzeyinde Denizli-Acıpayam; güneyinde Muğla-Fethiye ile çevrilidir. İlçenin yüzölçümü 73.800 ha. rakımı 750 ile 2.313 arasındadır. Genellikle orman alanı içinde çok dağınık, dalgalı, yayla karakterli bir coğrafyadır. İklimi kışlar soğuk ve yağışlı, yazlar sıcak ve kuraktır. Yağışlar, sonbaharda başlar, nisan ayına kadar devam eder. Kış aylarında yağışlar genellikle kar şeklindedir.

¹ Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi, İTBF, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kınıklı Denizli

İlçe nüfusu 2021 verilerine göre 17.749'dur. Nüfusun 8.940'ı erkek, 8.809'u kadındır².

Çameli İlçesi'nin ekonomisinde fasulye, ceviz, elma ve kiraz öne çıkan ürünlerdir. Ayrıca ilçede arıcılık ve hayvancılık hızla gelişmekte, süt üretimi ekonomik açıdan önemli bir katkı sağlamaktadır. Elmalı, Taşçılar ve Kirazlıyayla köylerinde alabalık üretimi yapılmaktadır.

Çameli ilçesine, 1277 yılında Karamanoğulları'nın Selçuklular'a yenilmesi üzerine, bir kısım Karamanlılar yerleşmişlerdir. Bölgede ve çevresinde bulunan Karaman, Karamanlı gibi adların varlığı bu gerçeğe dayanmaktadır. Çameli'nin eski adı Karamanlı'dır. Zamanla burada pazar kurulması ile bölge hareketlenmiştir. İlk ibadet yerinin yapılması, cuma günlerinde alışveriş ve çevreden cuma namazı kılmak için gelmesi nedeniyle bölgenin Cumayanı olarak adlandırıldığı bilinmektedir. 14. yüzyılın başlarında Karaman, Menteşe Beyliği'ne daha sonra Köyceğiz'e, 1932 yılında Denizli-Acıpayam'a bağlanmıştır. 1953 yılında Çameli adıyla ilçe olmuştur.

Bölgedeki köylere bağlı mahallelerin çokluğu dikkati çekmektedir. Bu mahalleler bağlı oldukları yerleşim birimine 5-10 km., bazen de daha fazla uzaklıktadır. Bu yerleşim özelliği, bölgedeki oymak, aşiret ve cemaatlerin ayrı adlarla, ayrı yerleri yurt tutmalarından kaynaklandığı, saha çalışmalarında belirlediğimiz bir durumdur.

Çameli ve yöresinde yoğun biçimde Oğuz Türklerinin boy, oymak, aşiret ve cemaatlerinin yerleştiği gözlenmektedir. Yer adlarında Oğuz Türkleri izleri günümüzde sürmektedir.

İlçe merkezinin eski adının "Karaman" olduğu belirtilmektedir. Bir kaynaktan bölge tanıtılırken "Karaman Yaylası"ndan bahsedilir ki burası şimdiki Çameli ilçe merkezinin oturduğu yerdir. Yöreye (Acıpayam ve çevresi) ilk gelen Avşarlar'ın "Karaman" adlı bir bölümünün şimdiki Çameli ilçe merkezinin olduğu bölgeye yerleştikleri ve kurdukları köye "Karaman" adını verdikleri söylenmektedir.³

Bölgedeki yerleşim adları ve sülale adları incelendiğinde birçok Oğuz boy, oymak, cemaat adı ile karşılaşmaktayız. Akpınar köyünün eski adı "Kabaklar"dır. Kabaklar/Kabakçılar Oğuzların Avşar boyuna bağlı bir oymaktır. Denizli yöresinde

² ÇAMELİ NÜFUSU, DENİZLİ (nufusune.com)

³ Levent Kurgun, Denizli İli Yerleşim Adları, PAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Denizli, 1997, s.50

yaygın biçimde yerleşmişlerdir. Bıçakçı, İğdir boyuna bağlı Bozdoğan Yörüklerinin bir oymağıdır. Kınıkyeri köyünün adındaki Kınık Oğuzların 24 ana boyundan biridir. Çamlıbel köyünün eski adı Sakalsız'dır. Sakalsız/Sakalsızlı Oğuzların oymak adıdır. Emecik/İmecik Oğuzların aşiret adıdır. Güzelyurt'un eski adı Tahtalı'dır. Tahtalı/Tahtalu Oğuzların Avşar boyuna bağlı, Batı Anadolu'da yoğun yerleşime sahip bir oymaktır. Kirazlıyayla'nın eski adı Deyne'dir. Deyneli/Deynelü, Oğuzların Avşar boyuna bağlı Kestire Yörükleri içinde bir oymağın adıdır. Kolak/Kalak yer adı "kulak" sözcüğü ile ilintili olduğu düşüncesindeyim. Kulaklar Oğuzların Beğdili ve Avşar boylarına bağlı cemaatlerdir. Karabayırlı cemaati Oğuzların Avşar boyuna bağlıdır. Sofular, Oğuzların Yıva boyuna bağlı Güne Barza Cemaati içinde yer alan bir oymaktır. Taşçı/Taşçılar, Oğuzların Kınık boyuna bağlı Güni Yaka Cemaatinin bir oymağıdır.

Genellikle birden çok birimden oluşan yerleşimlerde boy, oymak, aşiret ve cemaat adları Çameli bölgesinde yoğundur. Şabanlar, Oğuzların Avşar ve Bayındır boylarına bağlıdır. Bayramlar, Oğuzların Avşar ve Yıva boyuna bağlı Teke ve Cerid Türkmenleri taifesindedir. Hamzalar, Oğuzların Bayad boyuna bağlı Ulu Yörük taifesindedir. Memedler, Oğuzların Varsak boyundandır. Hacı Memedler, Oğuzların Eymür/Eymir boyundan Tosbağa cematine bağlıdır. Osmanlar, Yunddağı Ellici Yörükleri taifesinden Çunkar boyuna bağlıdır. Kanlılar, Oğuzların Ulaşlı taifesinden Salur boyuna bağlıdır.⁴

Yukarıda verilen bilgilerde görüldüğü üzere Çameli ve yöresi bütünüyle Oğuz Türklerinin boy, oymak, aşiret ve cemaatlerinin yerleştiği bir bölgedir. Dolayısıyla bölgede Oğuz Türkçesi konuşulmaktadır. Bölgede Türk Dili'nden başka dil konuşulmamaktadır.

⁴ Geniş bilgi için bakınız.

Yusuf Halaçoğlu, Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar 1-6 cilt, Togan Yayınları, 2021, İstanbul
Turgut Tok, *Denizli ve Yöresinde Oğuz Yerleşimine Dair Bazı Tespitler*, OĞUZLAR Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2015, s.617-629

SES BİLGİSİ^{5/6}

I. ÜNLÜLER

Bölge ağızlarında 8 (a, e, ı, i, o, ö, u, ü)'i Standart Türkiye Türkçesi (STT) Alfabeti'nde bulunan ünlüler olmak üzere toplam 32 ünlü belirlenmiştir.

1. Çameli ve yöresinde ara ünlü diye adlandırabileceğimiz 11 (on bir) ünlü bulunmaktadır. Bu ünlüler ve örnek kullanımları şu biçimdedir:

á ünlüsü:

a sesi ile e sesi arasında, yarı kalın yarı ince, düz ve geniş, orta damak ünlüsüdür. álmanıñ “*elmanın*” Ç.01.47⁷, 'aqsárey “*Aksaray*” Ç.03.31, áláqtirik “*elektrik*” MDD⁸

ą ünlüsü:

a sesi ile ı sesi arasında kalın, düz, yarı geniş yarı dar bir ünlüdür. Bazı ünsüzlerin etkisiyle a sesi daralma özelliği gösterir.

âfta “*hafta*” Ç.03.82, zâman “*zaman*” Ç.04.3

ê ünlüsü:

e sesi ile i sesi arasında ince, düz, yarı geniş yarı dar bir ünlüdür. Bölge ağızlarında sık görülen bir ünlüdür.

içine “*içine*” Ç.04.26, ney “*ne*” Ç.05.2

ä ünlüsü:

Açık e ünlüsüdür. Çenenin daha çok açılması ve e'nin normalden daha uzun söylenmesi ile çıkan bir ünlüdür.

kes'tânê “*kestane*” Ç.05.3, äleme “*aleme*” Ç.05.30

í ünlüsü:

ı sesi ile i sesi arasında, düz, dar, yarı kalın yarı ince bir ünlüdür.

hání “*hanı*” Ç.03.11, 'hazraTí “*hazreti*” Ç.06.21

ı° ünlüsü:

⁵ (Bu çalışma doktora tezimizdeki metinlerden hareketle yapılmıştır.) Dr. Turgut Tok, Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları, (Basılmamış doktora tezi), 2002, Denizli

⁶ Geniş bilgi için bakınız.

Turgut Tok, *Denizli ve Yöresi Ağızlarının Ses ve Şekil Bilgisi Özellikleri*, Türk Hâkimiyetinin 800. Yılı Anısına, Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi, 6-7-8 Eylül 2006

Dr. Turgut Tok, Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları, (Basılmamış doktora tezi), 2002, Denizli

⁷ Örneklerin yanında yer alan kısaltmalar, Ç. *Çameli*'yi, sayılar önce metin numarasını sonra satır numarasını ifade etmektedir.

⁸ MDD: Metin dışı derleme.

ı sesi ile u arasında, kalın, yarı dar yarı geniş, yarı düz yarı yuvarlak bir ünlüdür.
boylı° “*boylu*” Ç.02.11, cavı°rlā “*gavurlar*” Ç.04.28

i° ünlüsü:

i sesi ile ü sesi arasında, ince, yarı düz yarı yuvarlak, yarı geniş yarı dar bir ünlüdür.

onuñ□i°çün Ç.04.34

ó ünlüsü:

o sesi ile ö sesi arasında, yarı kalın yarı ince, geniş, yuvarlak bir ünlüdür.
sílāhşór “*silahşör*” Ç.04.27, tıraqtór “*tıraqtör*” Ç.08.6

o ünlüsü:

o sesi ile u sesi arasında, kalın, yuvarlak, yarı geniş yarı dar bir ünlüdür.
boğaz Ç.03.48, bõrlada “*buralarda*” Ç.07.2

ô ünlüsü:

ö sesi ile ü sesi arasında ince, yuvarlak, yarı geniş yarı dar bir ünlüdür.
hõkümdār Ç.04.1, bõyük “*büyük*” Ç.04.12

ú ünlüsü:

u sesi ile ü sesi arasında, yarı kalın yarı ince, yuvarlak, dar bir ünlüdür.
çünkü Ç.04.22, kúsuru “*kusur, eksik*” Ç.05.21

2. Çameli ve yöresi ağızlarında 8 (sekiz) uzun ünlü bulunmaktadır. Bu ünlüler, hece kaynaşması, ünsüz düşmesi, çift ünlülerin kaynaşması, tonlama ve vurgu gibi ses olayları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca diğer dillerden alıntılanan sözcüklerde karşımıza çıkmaktadır. Örnek kullanımları şu biçimdedir:

sābısı “*sahibi*” Ç.03.41, şērē “*şehire*” Ç.07.10, oğutcēz “*okutacağız*” Ç.03.39, geçirdiğimizle “*geçirdiğimizle*” Ç.03.70, üzēne “*üzerine*” Ç.03.46, çıkāyō “*çıkartıyor*” Ç.06.2, gōyēñ “*koyarım*” Ç.01.5, arī “*arıyı*” Ç.03.66.

ālamak “*ağlamak*” Ç.01.25, ölüm “*oğlum*” Ç.03.41, 'tātallı Ç.03.1, pēlivān “*pehlivan*” Ç.03.10, mēşūrdur “*meşhurdur*” Ç.08.30, āşama “*akşama*” Ç.08.7, nasī “*nasıl*” Ç.01.5, ādım “*aldım*” Ç.01.37, gēmiş “*gelmiş*” Ç.04.31, çıkākā “*çıkarken*” Ç.03.10, der□ikē “*derken*” Ç.03.36, aramazlā Ç.01.10, canıvā “*canavar*”, kōkā “*kokar*” Ç.08.12, şēler “*şeyler*” Ç.03.22. zētīn “*zeytin*” Ç.05.24. bureyā “*buraya*” Ç.03.31, sēl “*sel*” Ç.06.4.

maş□ōlēñ “*maşa olayım*” Ç.02.16, sar □ōğlannār “*sarı oğlanlar*” Ç.03.1, vādını “*vaadini*” Ç.04.32.

hökümdār “*hükümdar*” Ç.04.1, ĩrāmāTlıķ Ç.06.2, Sāten “*zaten*” Ç.08.10.

3. Bölge ağızlarında ses olaylarına baēlı olarak 5 (beş) kısa ünlü kullanılmaktadır.

Bu ünlüler boēumlanma süresi en kısa olan seslerdir. Örnekleri şöyledir:

ě ünlüsü:

kepāzzě□etcek “*kepaze edecek*” MDD

ĩ ünlüsü:

yılan□ıdım “*yılan idim*” Ç.01.34, daraķĩ “*daraēi*” Ç.02.15, ĩrāT “*rahat*”

ĩ ünlüsü:

derler□ĩki “*derler ki*” Ç.03.16, ikĩsi “*ikisi*” Ç.05.32

ũ ünlüsü:

saēıyorũ “*saēıyor*” MDD, odunũnu “*odununu*” Ç.01.18

ũ ünlüsü:

yörũē□ũmũş “*yörũkmũş*” Ç.03.11, hörũ□ebe “*Huriye Ebe*” MDD.

4. Çameli ağızlarında kullanılan ünlüler, tablo halinde aēaēıda verilmiştir.

ÜNLÜLER		DÜZ			DÜZ-YUVARLAK		YUVARLAK
		GENİ Ş	GENİŞ-DAR	DAR	DA R	DAR-GENİ Ş	GENİŞ
KALIN	KISA	ě		ĩ	ũ		
	NORMA L	a	ā	ı, ı°	u	o	o
	UZUN	ā		ĩ	ũ		ō
KALIN-İNCE	NORMA L	á	ä	í	ú		ó
	KISA			ĩ	ũ		

İNCE	NORMA	e	ē	i, i°	ü	ô	ö
	L						
	UZUN	ē		ı	ū		ö

5. Yazı dilindeki aitlik eki, “ki” olmasına karşılık bölge ağızlarında sürekli ekin kalınlık-incelik uyumuna girmiş olduğunu görürüz.

bunuğınarı “*bununkileri*” MDD, āşamkı “*akşamki*” MDD, ordákı “*oradaki*”
Ç.06.15, o□zumānkı “*o zamanki*” MDD

6. Bağlaç olarak kullanılan “ki”, metinlerimizde sınırlı sayıda örnekte dil benzeşmesine uyum göstermektedir.

oldu kı “*oldu ki*” Ç.03.88

7. “ile” edatının kullanımında dil benzeşmesi görülmektedir.

onuyla “*onun ile*” Ç.04.3, dadınnan “*tadı ile*” Ç.08.13

8. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi’nde *kani*, *kangi* biçimiyle görülen “hani” sözcüğü, günümüz yazı dilinde dil benzeşmesinin dışında *hani*, *hangi* kullanımına sahiptir. Çalışma bölgesinde *hankı*, *hanı* biçimleri kullanılmaktadır.

hankı “*hangi*” MDD, hanı “*hani*” Ç.05.7, hanķını “*hangini*”, hanķısınıñ “*hangisinin*” MDD

9. Diğer dillerden alıntı sözcüklerde dil benzeşmesi görülmektedir.

rahmından “*rahminden*” Ç.03.59, eskerē “*askere*” Ç.02.59, nasıyāt “*nasihat*”
Ç.03.37

10. Dudak benzeşmesi çalışma sahamızda yoğundur. Dudak benzeşmesi, kelimelerin ilk hecedeki ünlüsünün özelliklerine göre diğer hecelerdeki ünlülerin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmesi durumudur.

cavı°rlā “*gavurlar*” Ç.04.28, yāmır “*yağmur*” Ç.02.9

11. Bölge ağızlarında dil benzeşmesinin bozulması (aykırılışma) örnekleri yoğundur.

ğurtarcek “*kurtaracak*” Ç.06.15, ölcak “*olacak*” Ç.08.18, görüyömuş “*görüyormuş*” Ç.06.7, gömeyollā “*koyuyorlar*” Ç.03.47, görķmeyiz “*korkmayız*” Ç.03.71, olmeyorü “*olmuyor*”, peş□ölēñ “*peş olayım*” Ç.02.13, gövsēñ “*kovsan*” Ç.03.85, sareyinde “*sarayında*” Ç.06.6, dışarē “*dışarıya*”

Ç.02.35, gumeş “kumaş” Ç.02.56, dünyeniñ “dünyanın” Ç.03.5, ağeş “ağaç” MDD

12. Birkaç örnekte uyum değişmesi görölmektedir.

misir “mısır” cızı “çizi, sıra, ” bıçıPdurüz MDD, çibık “çubuk” MDD

13. Çameli ve yöresi ağızlarında yoğun olarak ünlü değişmeleri ile karşılaşılmaktadır. Ünlü değişmeleri özellikle a>e, a>ı, a>u, e>i, e>ü, i>ı, i>u, o>a, o>e, ö>o, u>ı... biçimindedir.

ezen “ezan” Ç.05.54, arķıdeşlár “arkadaşlar” Ç.03.84, ğoyameyõñ “koyamıyorum” Ç.03.27, dünyáyı “dünyayı” Ç.03.59, kile “kilo” Ç.08.11, uyeyõmuş “uyuyormuş” Ç.06.16, davaT “daveT” Ç.04.35, obalı “vebali”, ĥızmat “hizmet” Ç.03.35, munbere “minbere” Ç.03.84, yoĝ□udu “yok ise” Ç.03.4, músâfirlē Ç.08.26, óbúr “öbür” Ç.03.82, sılâĥşór “silahşör” Ç.04.27, fasıllē Ç.08.3, paçı “paça” Ç.08.32, ortu “orta” Ç.02.11, soñuru “sonra” Ç.03.8, burdu “burada”, bilimedim “bilemedim” Ç.01.2, ğadifiden “kadifeden” MDD, çözümedim “çözemedim” Ç.01.4, üstümüzdü “üstümüzde” Ç.01.14, allahañ “Allah’in” Ç.01.17, maşala “maşıla” Ç.08.25, parçaleyörü “parçalıyor” Ç.06.22, ğoyameyõñ “koyamıyorum” Ç.03.27, endirij “indirir” Ç.05.5, ğediP “gidip” Ç.03.53, ĥorē “şuraya” Ç.03.27, bo “bu” Ç.07.6, hökümeTden “hükümetten” Ç.03.12, bobası Ç.05.57, ordu “orada” Ç.03.10, burdu “burada” Ç.03.17, yömiye “yevmiye” MDD, ötü “öte” Ç.03.36, gövdüsünü “gövdesini” Ç.06.3, üçün “için” Ç.08.4, ĥoraz “horoz” Ç.05.55

14. Bölge ağızlarında ünlü düşmesi ses olayına rastlanmaktadır.

boynum Ç.03.51, gezcēm “gezeceğim” Ç.03.88, peş□ölēñ “peşi olayım” Ç.02.13, sâTde “saatde” Ç.03.20, nerde “nerede” Ç.06.8, buluncäsıñ “bulunacaksın” Ç.03.20, ğurtarcek “kurtaracak” Ç.06.15,

15. Çameli ve yöresi ağızlarında alıntı sözcüklerde, çoğunluğu önseste olmak üzere içses ve sonseste ünlü türemesi örnekleri bulunmaktadır.

erezillik Ç.07.8, ırakı “rakı”, ırızıyıñ “razıyım” Ç.01.28, ırادیö “radyo” MDD, ilāna “lahana” Ç.05.39, uruhunu “ruhunu” Ç.03.22, ibirām “İbrahim” MDD

II. ÜNSÜZLER

1. Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan yirmi bir ünsüz (b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z) vardır. Bölge ağızlarında bu 21 ünsüz ile birlikte Ç, F, ğ, h, J, k, l, n, P, S, T, w ünsüzleri kullanılmaktadır Bölge ağızlarında toplam 33 ünsüz bulunmaktadır.

Ç ünsüzü:

ç-ş arası, ağızda oluşan, titreşimsiz, yarı sürekli yarı süreksiz, dış ünsüzdür.

geÇdik Ç.03.27, ğılıÇ “*kılıç*” Ç.06.18

F ünsüzü:

f-v arası, ağızda oluşan, yarı titreşimli yarı titreşimsiz, sürekli, dış dudak ünsüzdür.

ğadiFe “*kadife*” Ç.01.2

ğ ünsüzü:

Titreşimli, sürekli, ağızda oluşan, art damak ünsüzdür.

ğurumuşuñ “*kurumuşsun*” Ç.02.56

h ünsüzü:

Ağızda oluşan, yarı titreşimli yarı titreşimsiz, sürekli, gırtlak ünsüzdür.

hórasandan “*Horasan’dan*” MDD, silâh Ç.08.26

J ünsüzü:

Ağızda oluşan, titreşimli, yarı sürekli yarı süreksiz, dış ünsüzdür.

Jandárme, deterJannan MDD

k ünsüzü:

Ağızda oluşan, titreşimsiz, süreksiz, art damak ünsüzdür.

çıkarıvereyorü “*çıkarıveriyor*” Ç.06.23

l ünsüzü:

Ağızda oluşan, titreşimli, sürekli, dişeti ünsüzdür.

ıslâh “*ıslah*” Ç.01.20, ılâzım “*lazım*” MDD

n ünsüzü:

Genizde oluşan, titreşimli, sürekli, art damak ünsüzdür.

ğulâñ “*kulağın*” Ç.06.1, unuduyõñ “*unutuyorum*” Ç.06.2

P ünsüzü:

p-b arası, ağızda oluşan, yarı titreşimli yarı titreşimsiz, süreksiz, çift dudak ünsüzdür.

götürüP Ç.06.5, yaPmaSsa “yapmazsa” MDD

S ünsüzü:

s-z arası, ağızda oluşan, yarı titreşimli yarı titreşimsiz, sürekli, dış ünsüzüdür.

Säten “zaten” Ç.06.19, Sini “sini, tepsi” MDD

T ünsüzü:

t-d arası, ağızda oluşan, yarı titreşimli yarı titreşimsiz, süreksiz, dişeti ünsüzüdür.

KałkTı “kalktı”, dörT “dört” MDD

w ünsüzü:

Ağızda oluşan, titreşimli, yarı sürekli yarı süreksiz, çift dudak ünsüzüdür.

tüw “tüy”, köw “köy” MDD

2. Bölgede kullanılan ünsüzleri tablo halinde şu şekilde gösterebiliriz.:

ÜNSÜZLER		AĞIZ			GENİZ
		Titreşimli		Titreşimsiz	Titreşimli
ÇİFT DUDAK	Sürekli				m
		w			
	Süreksiz	b	P	p	
DİŞ DUDAK	Sürekli	v	F	f	
	Süreksiz				
DİŞ	Sürekli	j z	S	s ş	
		J		Ç	
	Süreksiz	c		ç	
DİŞETİ	Sürekli	ı			n
	Süreksiz	d	T	t	
ÖN DAMAK	Sürekli	l r y			
	Süreksiz	g		k	
	Sürekli	ğ			ñ

ART	Süreksiz	ğ		ķ	
DAMAK					
GIRTLAK	Sürekli		ĥ	h	

3. Anadolu ağızlarında sıklıkla görülen ünsüz değişmeleri bölge ağızlarında da görülmektedir. c>ç, ç>ş, d>t, h>p, h>k, h>y, k>g, p>b, s>z, s>c, ş>h, t>d... ünsüz değişmeleri daha yoğun bir kullanıma sahiptir.

günciñ “güneşin” Ç.04.15, nasıyāt Ç.03.37, gişilēden Ç.04.18, ğadın Ç.04.19, bek “pek” Ç.05.21, bazardan Ç.05.28, zebzemiz Ç.08.2, dutālār Ç.01.47, daraķı “darağı” Ç.02.25, pen'çirē Ç.05.19, Tolu Ç.02.29, töküyōñ, kēydim Ç.02.41, ağeşde “ağaçta”, ardış “ardıç”, hiş “hiç” Ç.04.33, gene “yine” Ç.03.19, ĥoyrāz “poyraz”, ğaPba “kahpe” MDD, cıgarı “sigara” Ç.02.15, günneÇ “güneş” Ç.04.15, yuñuruluyorü “yuğuruluyor”, beyenmez Ç.02.63, düyündü “düğünde” Ç.08.24, bunnariñ “bunların” Ç.03.9, añnatıdı “anlatırdı” Ç.06.1, anbar Ç.05.23, şanpiyonnārı Ç.08.29, doñuz, ağneşmişlar “anlaşmışlar” Ç.03.18, dölüm “dönüm” Ç.08.7, çekellē Ç.08.32, merdimenden, fasillē Ç.08.3, şinci “şimdi” Ç.05.42, hindiye Ç.03.26, hindi “şimdi” Ç.03.2

4. Bölge ağızlarında ünsüz benzeşmesi ses olayı görülmektedir.

adamnarımız Ç.03.57, tohumnā Ç.08.5, fasillē “fasulye” Ç.08.3, bunnarı Ç.03.56, günnük “günlük” Ç.06.7, düzennik MDD, gomeyollā Ç.03.47, çekellē Ç.08.32, accıķ Ç.08.1, ödümessē Ç.01.21, bilimessiñ Ç.05.15

5. Bölge ağızlarında ünsüz düşmesi ses olayı görülmektedir.

erişen “yerişen” Ç.08.3, ālamak “ağlamak” Ç.01.25, būdeyi “buğdayı” Ç.08.4, bōçalı “bohçalı” Ç.0145, 'tātallı “Tahtalı” Ç.03.1, yūsek “yüksek” Ç.08.4, āmaz “almaz” Ç.01.15, isān “insan” Ç.03.88, yelē “yerler” Ç.01.7, işesine Ç.04.25, mērem “Meryem”, nasī “nasıl” Ç.01.5, duruğō “durakoy” Ç.03.17, ederkē “ederken” Ç.03.12, girennē Ç.01.8, canıvā “canavar” MDD

6. Çameli ve yöresi ağızlarında yalnızca Batı Anadolu Bölgesi'nin bazı yerlerinde görülen vurguya dayalı ünsüz düşmesi ses olayı bulunmaktadır.⁹

⁹ Turgut Tok, Denizli İli Ağızlarında Vurguya Dayalı Ünsüz Düşmesi (Consonant Modification Based on Accent in the City of Denizli's Dialects), Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Türkiye Dışındaki Türkler Dosyası, 13.sayı, Aralık 2008, s. 841-848

be'leyörü “bekliyor” Ç.04.8, gi'ce'señ “gideceksen” Ç.04.9, duydu'lāmız “duyduklarımız” Ç.03.22, çı'madan “çıkmadan” Ç.08.5, e'miş “etmiş” Ç.04.8

7. Çalışma sahamızda ünsüz türemesi örnekleri bulunmaktadır.

bağ'zıları Ç.03.22, , ney Ç.05.2, āyileme Ç.06.4, azrāyil, dovā MDD

8. Batı Anadolu ağızlarında daha az görülen ünsüz ikizleşmesi bölgede görülmektedir.

em'me “ama” MDD, günneÇ “güneş” Ç.04.15, aş'saya “aşağıya” Ç.06.12, döş'sē “döşeğe” Ç.07.1, güccük “küçük” Ç.02.39, accık “azıcık” Ç.08.1, çekellē “çekerler” Ç.08.32, girennē “girenler” Ç.01.8

9. Bölgede yaptığımız derleme çalışmalarında bir tane hece yutumu örneği belirleyebildik.

bayā “bayağı” Ç.03.22,

10. Özellikle Doğu Anadolu ağızlarında daha sık karşılaştığımız ünsüzlerde yer değiştirme olayına ait örnekler bölgede bulunmaktadır.

örğenmediñ Ç.03.92, körpü Ç.04.22

ŞEKİL BİLGİSİ

1. Çameli ve yöresi ağızlarında çokluk eki olarak /-lAr/ eki kullanılmaktadır. Çokluk ekinin /-lAr/, /-lĀr/, /-lĀ/, /-nAr/, /-nĀr/, /-nĀ/ biçimleri bulunmaktadır.

nalları Ç.01.23, seller Ç.02.30, āgālār Ç.05.45, ellē gollā “eller kollar” Ç.06.15, burlada “buralarda” Ç.05.28, isānnara “insanlara” Ç.07.4, şanpiyonnārı Ç.08.29, düğünnēmiz Ç.08.22, adamna “adamlar” Ç.07.2

2. Bölgede kullanılan ilgi (genetive) hali eklerinde ar damak n'si görülür. esgerliñ “askerliğin” Ç.03.5, kırkdüñ “korttuğun” Ç.04.18, gözümüñ Ç.01.19, bubamiñ Ç.03.6, sevdāniñ Ç.02.24, gözünüñ Ç.05.22, güyünüñ Ç.06.10

3. Yükleme hal ekinin bölge ağızlarında kullanımı oldukça ilginçtir¹⁰. Yükleme (accusative) ve yönelme (dative) hal eklerinin birbirinin yerine kullanıldığı görülür.

kafasına “kafasını” Ç.04.28, çuvaliñ āzına “çuvalın ağzını”, ġarē “karıyı”, bobasını “babasına”, onu “ona” MDD

¹⁰ Dr. Turgut Tok, Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları, (Basılmamış doktora tezi), s.102-103, 2002, Denizli

4. Birliktelik (instrumental) hal eki bölge ağızlarında ekleşme sürecini yaşayan “ile” edatının çok değişik kullanımları ile karşımıza çıkmaktadır. /-IA/, /-IĀ/, /-IIA/, -īla, -īle, /-IĀ/, -īlā, -īlē, /-IIAn/, -īlan, -īlen, /-nĀ/, /-nAn/, /-InAn/, -īnan, -īnen, /-nĀn/, /-InĀn/, -īnān, -īnēn biçimleri bölge ağızlarının tamamında kullanılmaktadır.

onuyla Ç.04.3, daş□ile Ç.03.85, hızmāt□ılā Ç.03.64, bunnar□ılan MDD, beyazlān Ç.05.30, yorğaninnā MDD, çuvalınnan Ç.03.45, çalgınan Ç.08.23, eşşeknen Ç.08.24, gırmızıynān Ç.05.30

5. -ki aitlik eki, bölge ağızlarında genellikle hal çekiminden sonra (bulunma/locative hali) kullanılır ve aidiyetlik anlamı kazandırır. -ki aitlik ekinin -kı, -kı şekli bulunmaktadır.

burdukı “buradaki”, şurasımıķı “şurasınıķı” MDD

6. Bölge ağızlarında iyelik 2. tekil ve 2. çoğul şahıslarda art damak n’si (ñ) kullanılır.

bubañ “baban” Ç.03.18, diliñizi “dilinizi” Ç.03.63

7. I.,II. tk. şh. ve II. çk. şh zamirlerinin, ilgi, yükleme (akkuzativ) ve yönelme (dativ) hal çekiminde Eski Türkçedeki “ñ” sesi korunmaktadır.

baña “bana”, beñe “beni”, siziñ “sizin”.

8. Bölge ağızlarında işaret zamirleri ses boyutunda farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.

bunı°ñ, hūnu, hūna, hūnca, onuñ, oñı, oñı, bunnarıñ, hūnnāda, şunnara, onnarıñ MDD

9. Çameli ve bölgesi ağızlarında, yazı dilinde olduğu gibi “bu, şu, o” işaret sıfatları bulunmaktadır. “bu” işaret sıfatının “bō”; “o” işaret sıfatının “ō”; “şu” işaret sıfatının “hū, şo” şekilleri ile kullanımları bulunmaktadır.

bō günner “bu günler”, hū sāTde “şu saatte” Ç.03.20, şo dağda “şu dağda” MDD, o ağeciñ□ātında Ç.04.13

10. Zaman bildiren “-a doğru” yapısının yerine “ot/od” sözcüğü kullanılmaktadır. (Eski Türkçe’de öd “zaman” demektir.)

āşam□otu “akşama doğru, akşam üstü”

11. Bölge ağızlarında zamir kökenli ve iyelik kökenli iki tür şahıs ekleri vardır.

I. tip şahıs ekleri

II. tip şahıs ekleri

Şahıslar	Ekler
1.tk.şh.	/-°m/, /-°ñ/
2.tk.şh.	/-ñ/
3.tk.şh.	Ø
1.çk.şh.	/-k/, /-k/
2.çk.şh.	/-ñlZ/
3.çk.şh.	/-lĀ/, /-lĀr/, /-lAr/

Şahıslar	Ekler
1.tk.şh.	/-°m/, /-°ñ/
2.tk.şh.	/-sIn/
3.tk.şh.	Ø
1.çk.şh.	/-°z/
2.çk.şh.	/-sİñlZ/, /ñlZ/
3.çk.şh.	/-lAr/, /-lĀr/, /lĀ/

12. Fiil köküne -°p zarf-fiil (gerundium) eki getirilip dur- fiili ile oluşturulan kalıp, şimdiki zaman anlamı taşır.

gonuşuPdurū “konuşuyor”, saçıPdurūz “saçıyoruz”, yaşāyıPdurūz “yaşıyoruz”

13. Şimdiki zaman eki -yor, yürümeK sözcüğünün eski biçimi olan yori- fiilinden türemiştir. Bölge ağızlarında kullanılan şimdiki zaman 3. tekil şahıs eki, Eski Türkçe’deki kullanım gibidir.

ölüyorū “ölüyor” deyorū “diyor” MDD, oluyorū “oluyor”, göyüyorū “koyuyor”

Ç.03.20, eriyorū “eriyor”, ekiliyorū “ekiliyor” MDD

14. Bölge ağızlarında şimdiki zaman anlamı taşıyan diğerk bir yapı, fiil köküne -°p zarf-fiil eki getirilip dur- fiili ile oluşturulan kalıptır.

gidiPdurū Ç.03.3, kasılıPdurū MDD

15. Kıpçak Türkçesi’nde daha sık rastladığımız “bar-“ fiilinin zaman eki yapımında kullanılması bölgede görülür. “bar-“ fiili “-°p” zarf-fiil eki ile birleşerek şimdiki zaman ifadesi taşımaktadır.

geçiribatır “geçiyor” Ç.03.78, şey□edibatī “şey ediyor” Ç.03.85

16. Bölgede isimlerle “et-, eyle-, kıl-, ol-“ yardımcı fiilleri kullanılmaktadır.

şükür□ediyō, ırāmaT□eylesiñ, namaz ğılalım, şahiT□olan.

17. Bölgede fiillere gelen yardımcı fiillerin çeşitleri ve kullanımları şunlardır:

- a. Yeterlilik (/fiil kökü - A + bil-/) : yapabilseñiz
- b. Tezlik (/fiil kökü - I ver-/) : alıvámış “alıvermiş”
(/fiil kökü/-°p giT-/) : göyüPgiTmēñ
- c. Yaklaşma (/fiil kökü - A + yaz-/) : dalıyazmış
- ç. Süreklilik (/fiil kökü - P + dur-/) : ğoduTdümüş “kodurtdurmuş”
(/fiil kökü - A + Koy-/) : geliğoyō “gelikoyuyor”

SONUÇ:

Bölge ağızları üzerinde yaptığımız incelemeler, bize şu sonucu vermiştir: Çameli ve yöresinde Türk Dili'nden başka konuşulan dil ve lehçe yoktur. Bölge ağızları, bütünü ile tarihi Türk şivelerinden Oğuz Türkçesi'nin özelliklerini taşımaktadır. Ayrıca bir kaç örnekte Kıpçak Türkçesi özellikleri görülmektedir.

KAYNAKLAR

Derleme Sözlüğü, 12 cilt, TDK Yay. Ankara, 1993.

Halaçoğlu, Yusuf. Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar 1-6 cilt, Togan Yayınları, 2021, İstanbul.

Karahan, Leyla. Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yay., Ankara, 1996.

Kurgun, Levent. Denizli İli Yerleşim Adları, PAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Denizli, 1997.

Sümer, Faruk. Oğuzlar (Türkmenler), Ana Yayınları, 1980.

Tok, Turgut. *Denizli ve Yöresinde Oğuz Yerleşimine Dair Bazı Tespitler, OĞUZLAR Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri*, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2015, s.617-629.

Tok, Turgut. Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları, (Basılmamış doktora tezi), 2002, Denizli.

Tok, Turgut. *Denizli ve Yöresi Ağızlarının Ses ve Şekil Bilgisi Özellikleri*, Türk Hâkimiyetinin 800. Yılı Anısına, Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi, 6-7-8 Eylül 2006.

Tok, Turgut. *Denizli İli Ağızlarında Vurguya Dayalı Ünsüz Düşmesi (Consonant Modification Based on Accent in the City of Denizli's Dialects)*", Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Türkiye Dışındaki Türkler Dosyası, 13.sayı, Aralık 2008, s. 841-848.

Tok, Turgut. *Denizli İli Ağızlarında Zaman Eklerinin Kullanımı*, Uluslararası Ağız Çalıştayı, TDK, 25-30 Mart 2008, Şanlıurfa.

Türkay, Cevdet. Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul, 1979.

Vehbi, Ali. Acıpayam, Ankara Çankaya Matbaası, 1951, 380 sayfa.

ÖRNEK METİN¹¹

Derleme yeri : ÇAMELİ, Çamlıbel Köyü

Anlatan : Hacı Recep Taney 1318

Konu : Köy ve çevresi ile ilgili hatıralar

Metin nu. : Ç03

¹¹ Örnek metin, “Dr. Turgut Tok, Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları, (Basılmamış doktora tezi), 2002, Denizli” künyeli çalışmadan alınmıştır.

'tātallı, 'heP tātallı oqunurdu eveli. bu mehellē, sarı oğlannār oqunur bizim cinsimize. taneyden eveli. sarı olannār 'hindi taneye döndü. iki esāme var idi burdu. 'biri demirlē 'biri de sarı olannār. hindi çoğaldık ğāri, gine em'mē 'taney 'taney gidiPduru, bu mehelleniñ bütün taney'dir, soyadı. 'bizim esgerlik yaPdımızda soyadı yoğ udu. 'ben deñizlide yaPdım dünyeniñ ötü başındē ğadā goydu. hePsi bir imiş esgerliñ. 'bu evi yapan ab'dullaĥ çavuş, bubamıñ bubasınıñ, dedemiñ ğardeşi. bubamıñ bubasınıñ ğardeşi. 'tā eveli sarı olannā. hepimiz sarı olannā oqunuduğ biz. 'bizim ötü yaqıda tā orda, onnā abazdan gēlme onnā soñura abazdan, oluğbaşından gēme, soñuru soñuru gēme bunnarıñ üsdüne. bi dē aşık qariblē vā. bunnar 'yörük. velicükler yörü var imiş bi, velicüklēden ürüme. bunnā dalımana inē çıkağa, inē çıkağa 'yarısı ordu ğālmış 'yarısı burdu ğālmış. 'hindi burlara baqannar sarı geçiler imiş dē onnar köylü ħanı yörüg ümüş. köylüyü teciz etmişler. 'dava ederkē 'dava ederkē hökümeTden beş altı arba gēmiş, ğaTmişlā bunuñ ğardeşiniñ amcasınıñ ellerini bütün bālamışlar. dörudan döruya antalyē birini, birini deñizliyē. bunnā soñ başında otuz sene, otuz beş sene heÇ görüşmemişler bunnar. deñizlide cazgır oquyan orda, pēlivān orda cazgır oqurka oqumuş oqumuş da beñē derler iki sarı geçililēden falan olu falan demiş. ordu bi çocuk diñnemiş bunu, sormuş. kimlēdensiñ? işte biz yörügüz, sarı geçililēden. 'sen burdu duruğō demiş, geTmiş bubasına ħabar vemiş, bobası gēmiş. āgneşmişlar bubañ sağ mı? 'sağ, em'mē demiş bi senedir beri yatıyor, kafeyi yere göyüyorü 'āĥ ğardeş deyiP kafeyi gene yere göyüyoru demiş. falan vaqıt demiş, deñizlide ħu sātde orda buluncāsıñ demiş. ordan gēmiş bubası yatıP oturü, āmış bu vaqıt gēmiş. bubası ħoş gēdiñ bizim olan demiş, teslim eTmiş uruĥunu. böyle şeler ölüm bayā duydu'lāmız ğulāmızda ğalıyoru, bağ'zıları terk ediyoru, gidiyoru, ğabul eTmiyoru ħanı. arkıdeşlēñ altında döşşek vā mı? eyi ölüm tağtaniñ üsdünü otud'duruP dā soñuru vādiñiz yē de bi yörügü çatdık demeyiñ dē. esgerli ħorda yaPdım ben em'mē, gēzmedik yer ğomadım arı yüzünden. arıcılık yaPdım hindiye ğadār ħani. doqsan bir yaşını ğadār çift ğovanı arıbanıñ üsdünü atādım doqsan bir yaşından, hindi ondan geÇdik bi kilō ħorē goyuP dā beş okkayı goyameyōñ. 'taqātım da geÇdi, 'kändim de geÇ'tim, em'mē genē cenāb allah beñe emsāller içinde seçdi ğaldık. 'ne emsāllē saqallı adamnā var idi, arkıdeşlerim var idi. 'hindi 'mersin, 'adana, 'uluğışla, 'niğde, 'ğayseri, 'sarı olannā ğazası, 'tomorza ğazası, 'buñarcık ğazası, 'develi ğazası bunnarı eledik biz. 'aqsārey, 'ğonya bureyā ħanı bu ğaysare az ūrardık gene giderdik dē yalıñız undan bu yanı, aydın tarafłanı bu tarafłanı eledik biz. yalıñız geÇdik ğāri. taħammülüm ğāmadı. arı işi, bubamdan iki ğovan var idi, ğara ğovan. şimdi ħoca. 'armıd dikerseñ 'armıd biter, 'būdey ekerseñ būdey olur.

kökden ne oṣa oña hızmāt etmemiz gerekiyor. bubamıñ iki arı govancığı var ıdı. ondan gördük, ben de başleyivēdim 'bi govan āldım der ikē, 'iki govan āldım der ikē ona çıkarınca ötü yannı üreyō ğāri. onuñ çabık ürē arı ğismısı. hindi siz hōcasıñız nasıyāT hōcasısıñız. deñizliden ğara deñizden ortaçada nasıyāT hōcası var ıdı bi. yedi sekiz sene nasıyāT eder ıdı, etdi. başınıcı da çocuk ořutcēz dē götürdü oranıñ bilir ğışileri köküne dañışılār dā. ediniseñ arı ediñ, 'goyun ediñ, 'devē ediñ. 'üç şey berēketli mālđır demişlē, biz de ğoyuramadık. hu eviñ sābısı abduallah çavuş dedemiz, olum bi yere vādıñ mı babıcı nere çıkarısāñ orē çıkā, ekmek yicek çanā aşcē dayarsa dayā, ondan kericēm yere ğōsa yere ğō. bunnarı böyle nasıyāT etti bize. bir şeyi ekēseñ olmadı deyē bi dā bıraşma. gel'cek sene olur. fiyatını bulur. bi senē ben çamköye arı ğodum. soşannarı çuvalınnan beş ğuruşa satımamışlā da o zumān beş lereye, satımamışlā dā dōkmüşlē yoluñ üzēne şoşudan geçimedidik. ārtesi sene bi dā vārdıydım elli lerē yere ğomeyollā. bu adamıñ dediyni hiç ğoyūrmadım ben. benim, benden faşır türkiyede yoğumuştur beliki. 'yedi 'sekiz sene heç ekmek ğıdası ğatmadı bu boşaz. anam boşam ğāyaT faşır ıdı, tarlı toşat az ıdı. bunnar ınan vaşıT yitirdik. ele ben on iki, on üç sene köle öldüm. yārab'bi beñe köleden ğurtar dedim, köleden ğurtardı. bi tarlı āldım ğalınğozlulādan otuz beş, kırk dönümlük. cenāb āllah verdi, boynum eydi eydi, benim çorum çocūmu ğurtardım. dalımandan āldım, orđan da pamuk āsı olduğ. bi de öle. ondan sōña bi de uzun yolu vādıķ ğēdik. gerisi dedem ğēdiP giderin. tāmūlüm ğāmadı hiç. 'allah buna şükür. şafı boş olmusā hēr şeyi gördük de. řafa boş olunca 'bi yañdan gidiyō geliyorū, 'bi yañdan gidiyorū. işde deyvēdik ğāri yā. şindi faşırlı geçirdik, az buçuķ otuz senē ğadā varlı gördük hindi de eliñ eline başmasını görüyōz. 'allah bunnarı ğösterdi. ne geveñ saşallı adamnarımız var ıdı, arķıdeřlerimiz, onnardan ayrıldıķ ğādık, dūnyāyā doyamadıķ 'esgikölü müderris bi hōcu var ıdı, nūri hōca. hutbāye çıķdı da, çocuk dedi ana rahmından çıķmasam deyē ālar dedi, dūnyāyā ğēdi mi ölmüsem ālar dedi. cennete ğirdi mi 'küllü çıķmısam ālar dedi. o dā namazınā girilir dedi. ötü yañnı vardı em'mē şafı olmalı dā, zabt etmeli. bu yazı oluP dā oşımasını bilmedikten kerī bi şey zabt olmaz. şindi sen benden aldıñ bi lafı yā bi ğālī, em'mē sizde ğalır, 'bende ğālmaz, sizde ğalır bu. 'neçden? 'siz hōca oñünü çok diz çökmüşüñüz. diliñizi, āzıñızı onıñ ilā vaşıT geçimişsiñiz, 'biz hızmāt ilā geçirdik, çor çocuk besliyelim deyē eliñ ğurbaTında eliñ işeylerinde ğezdik, çalışdıķ, dūnye hāyātını böyle geçirdik. arıcılı yeTmiş, seksen sene yaptım. arī ğarīsara götürüydük, 'çok yaşın. ondan kerī bā'zı zaman dā dalımana götürüz. dalımana hāni köyceğiz tarafına, 'çama orda çam balı alırız. baharın orđan sarınırsaķ bir iki

arķideřin ũÇ çadır oluruz, dŕT çadır oluruz, ġarısāra gideriz. ġarısārda nerde acıġırsa yere buluruz, arķideřcek orē gŕceriz, alı geli gine ama getiriz bŕlŕ bŕlŕ vaķıT geçirirdik. bu memliketde geirdimizlē de balı az kesēdik. illā'ķın orē gitdik mi ġovannā 'cayır 'cayır ŕterdi. içine gir, biz ġanı 'biz arıcı dē miyiz ġorķmeyiz. gŕzlŕklŕ girsek de ġorķmeyiz, ŕteki gibi girsek de. 'neden? 'kŕpek ev sābını bilme mi? ġāġ. o da gine az buuķ bilir gine. duman ķoķusundan bilir, ŕteki gibi bilmez de, duman ķoķusundan bilir. olmadıķ 'baķ siņek tā ŕrda 'ben iki alaġodŕdum řařķınnarından ŕlan gerisini sŕkŕye gŕtŕrdŕ de. kāndi geliP giriyoru, kāndi ıķıP gēdiP geziP geliyoru neden? olmadıķ bi siņek biliyŕ. 'biz de aķıl 'yoķ deyi ben biraz dŕřŕnŕyŕn, 'oķ dŕřŕnŕyŕn, 'oķ dŕřŕnŕyŕn. bi siņek ġadar aķılı olmıyan□adam necāP vaķıT geiribatr kim bilē deyi dŕřŕnŕyŕn, oturuyŕn ġarımıñ ġıraġına. biz, arı ġŕTdŕm ben em'mē heç cāmıātndan, tarafından ayrılmadıķ. afyon ayına arı ġoduķ biz, ġorā afyon ayı var. benim yanımda oķumuř bi ġocu var. yānı yanımda. biz ũÇ çadır, dŕT adırız. neyiē biz cŕmeye gitdik. bi ġŕrān ġocasınıñ biri nasıyāt□etti. nası ġoca dedim ben. 'ben cāġıl oldŕmdan aġnayamıyŕm dedim. 'eyi dedi. ŕbŕr ġaġta ġeġdik bařġı biri nasıyāt□etti. nası dedim. bunnā heP ente altından ıķmıř dedi. ŕbŕr ġaġta ġeġdik. 'sen gibi. ġara bıyıklı hŕle adam□aķıllı, etine dolu bir munbere sıyrılıP ıķıvēdi elinden şey□edibatı. arķideřlār dedi. hŕle ediyŕ. 'birinci sıra, 'ikinci sıra, 'ŕŕncŕ sıra daş□ile ġovsēn ġovulmaz ġeġmez cāmıdan dedi. on doķuz sene anġarada nasıyāt ġocasıyıñ dedi. mem'liketime dilekçe vērdim. 'her kŕyde birer□ay nasıyāt□edicem deyi dedi. gelmiyenneri dedi yañıma iki isān□alcēm dedi 'ev 'ev gezcēm dedi em'mē bi oldu ķı gŕzŕnden tolu gibi dŕkŕlŕp durŕ. ġaynamıř i tarafı ġaynamıř. hindi yoķ mu içimizde bizim. 'vār 'vār. şindi bize ŕretmen geliyoru, içinde eyisi oluyoru ki, 'seve 'seve oldŕm meslē deyoru, bu ocuķları oķutcāñ deyoru, adam□aķıllı isān etcēñ deyoru. 'her□adam dēmez bunu. içinde vārdir 'zuP 'zaP 'zuP ne ŕrġenmediñ? ġālbŕsa kāndi de ŕle ŕrġenmiřdir em'mē gibi neyiē. yalınız matıfannımıyalım ben matıfannıyıveririñ.

Youtube Link: <https://www.youtube.com/watch?v=g5GBZHB7QOk>